Analyse ILD bevraging directies

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3
   - 1.1. Doel en context van ILD 3
   - 1.2. Opzet van de bevraging 3
   - 1.3. Methodologie 3
   - 1.4. Een overzicht van de vragen 5
2. Analyse van de stellingen 6
   - 2.1. Samenwerking (Q2–Q4) 6
   - 2.2. Ondersteuning (Q5) 6
   - 2.3. Informatie (Q7) 6
   - 2.4. Organisatie (Q8, Q10, Q11) 6
   - 2.5. Burgerschap (Q9) 6
   - 2.6. Draagvlak (Q12–Q14) 7
3. Sterktes en zwaktes 7
   - 3.1. Samenwerking 7
   - 3.2. Ondersteuning 7
   - 3.3. Informatie 8
   - 3.4. Organisatie 8
   - 3.5. Burgerschap 8
   - 3.6. Draagvlak 8
4. Welke ondersteuning bieden directies 9
5. Correlatiematrix: welke thema's versterken elkaar? 10
   - 5.1. Wat valt op? 10
   - 5.2. Wat betekent dit voor de verdere uitrol van ILD? 13
6. Kwalitatieve analyse 13
   - 6.1. Een deductieve analyse 14
   - 6.2. Inductieve kwalitatieve analyse – nieuwe thema's 16
   - 6.3. Frequentietabel deductieve & inductieve thema's 18
   - 6.4. Hoe kwalitatieve inzichten de kwantitatieve bevindingen verdiepen 19
7. Beleidsanalyse 20
8. Aanbevelingen voor de verdere uitrol van ILD 21
   - 8.1. Versterk de organisatorische verankering van ILD 21
   - 8.2. Herbekijk de opdracht en ondersteuning van LBV-teams 21
   - 8.3. Verlaag de planlast en voorzie structurele tijd 21
   - 8.4. Zorg voor duidelijke beleidscommunicatie 21
   - 8.5. Versterk de rol van inspectie als kwaliteitsbewaker 22
   - 8.6. Verschil van grootte tussen de levensbeschouwingen 22
   - 8.7. Ondersteun burgerschapsrealisatie via ILD 22
   - 8.8. Investeer in professionalisering rond dialoogvaardigheden 22

8.9. Vertrek vanuit sterktes en maak ILD zichtbaar 22
8.10. Bouw aan samenhang tussen beleidsniveaus 22
9. Slotwoord 23

1. Inleiding

1.1. Doel en context van ILD

Interlevensbeschouwelijke dialoog (ILD) beoogt leerlingen uit verschillende levensbeschouwingen samen te brengen om in een veilige, open en respectvolle leeromgeving te reflecteren over levensvragen, betekenis en burgerschap. De ILD-werking vormt een structureel onderdeel van het GO!-curriculum in de derde graad en vraagt nauwe afstemming tussen leerkrachten LBV en schoolbeleid.

1.2. Opzet van de bevraging

De bevraging die dit rapport analyseert, combineert 4 vraagtypes die we stelden aan directies:

1. Één profielvraag(Q1) over de scholengroep
2. Likert-items waarbij een stelling geponeerd werd waarbij respondenten konden antwoorden van helemaal oneens tot helemaal eens (Q2–Q14)
3. Meerkeuzevraag (Q6) over vormen van ondersteuning die directies aanbieden.
4. Een open vraag (Q15): *"Wat wil jij graag nog kwijt over ILD?"*, die inzicht geeft in ervaringen, bekommernissen en beleidsnoden van directies.

We verzamelden **58 antwoorden** van directies. Hoewel de kleine doelgroep beperkingen oplegt aan statistische generaliseerbaarheid, doet dit nauwelijks af aan de beleidsrelevantie van de bevindingen. De dataset is volledig binnen de doelgroep, de analyses trianguleren zowel cijfers als ervaringen, en de terugkerende patronen zijn consistent en betekenisvol. De resultaten bieden dus een **goed onderbouwde en betrouwbare basis** voor beleidsaanbevelingen. Omdat het gaat over een kleine doelgroep is het echter niet relevant om conclusies te trekken op scholengroepniveau.

1.3. Methodologie

Voor dit onderzoek naar de implementatie van interlevensbeschouwelijke dialoog (ILD) werd een **mixed-methodsbenadering** toegepast, waarbij zowel kwantitatieve als kwalitatieve data zijn verzameld, opgeschoond, geanalyseerd en geïnterpreteerd. De bevraging bestond uit drie onderdelen: een reeks **Likert-items (Q2–Q14)** in de vorm van stellingen, één **meerkeuzevraag (Q6)** en een **open vraag (Q15)**. Deze combinatie maakte het mogelijk om enerzijds gestandaardiseerde, vergelijkbare indicatoren te meten en anderzijds rijke contextuele informatie te verzamelen die de cijfers nuanceert.

Dataverwerking en opschoning.
Alle ruwe antwoorden uit het Excelbestand werden eerst opgeschoond. De antwoordcategorieën van de Likert-schalen zijn systematisch omgezet naar numerieke waarden (1–5), waardoor statistische analyse mogelijk werd. "Niet van toepassing" en ontbrekende waarden werden uitgesloten van de berekeningen. Voor Q6 werden alle meerkeuze-opties opgesplitst in binaire variabelen (1 = aangekruist, 0 = niet aangeduid), waardoor frequentietabellen en samenhangsanalyses mogelijk werden. Deze stappen werden uitgevoerd in Python binnen een transparant reproduceerbaar proces.

- **Kwantitatieve analyse.**
  Per vraag zijn frequenties, percentages, gemiddelden en valid N berekend. Vragen werden geclusters in thema's. Het gemiddelde van de vragen werden berekend die voorkomen binnen elk inhoudelijk domein. Vervolgens werd een **correlatiematrix** opgesteld om de relaties tussen deze thema's te analyseren. Deze matrix werd zowel numeriek geïnterpreteerd als visueel weergegeven via een heatmap.

Kwalitatieve analyse.
Alle open antwoorden werden verzameld in een afzonderlijk analysetabblad en manueel gecodeerd volgens twee strategieën. Enerzijds werd een **deductief coderingskader** gebruikt, gebaseerd op de zes ILD-thema's. Anderzijds werd een **inductieve codering** toegepast waarbij nieuwe categorieën werden ontwikkeld op basis van terugkerende patronen in de data (bv. beleidsonduidelijkheid, rol van inspectie, werkdruk, verschillen tussen LBV-leerkrachten). Deze combinatie laat toe om zowel te bevestigen wat al in de kwantitatieve cijfers zichtbaar was, als om nieuwe inzichten te ontdekken.

Gebruik van Large Language Model Copilot.
Tijdens het onderzoeksproces werd Microsoft Copilot (LLM-ondersteuning) ingezet als analytisch hulpmiddel voor **datastructurering**, **beschrijvende analyse**, **automatische tabelgeneratie**, **kwalitatieve interpretatie** en **rapportageondersteuning**. De LLM werd gebruikt om repeterende taken—zoals het opschonen van kolomnamen, aanmaken van tabbladen, genereren van thematabellen en samenvatten van open antwoorden—efficiënt en reproduceerbaar uit te voeren. De interpretatie van de resultaten gebeurde echter steeds onder inhoudelijke controle. Copilot werd gebruikt als een ondersteunend instrument, niet als vervanging van wetenschappelijke duiding.

1.4. Een overzicht van de vragen

Profiel respondent	Q1	Keuzevraag	Scholengroep:
Thema samenwerking	Q2	Likert	Alle leerkrachten LBV van de derde graad zijn betrokken bij ILD
Thema samenwerking	Q3	Likert	De leerkrachten LBV werken samen in de vakwerkgroep aan de lessen ILD
Thema samenwerking	Q4	Likert	De samenwerking tussen de leerkrachten LBV voor ILD is constructief
Thema ondersteuning	Q5	Likert	Ik ondersteun leerkrachten LBV bij het uitwerken van ILD
Thema ondersteuning	Q6	Meerkeuzevraag met optie open antwoord	Ik geef de leerkrachten LBV ondersteuning op deze manier
Thema informatie	Q7	Likert	Ouders krijgen informatie over ILD.
Thema organisatie	Q8	Likert	ILD is een volwaardig onderdeel van het schoolgebeuren.
Thema burgerschap	Q9	Likert	Ik stimuleer de samenwerking tussen leerkrachten LBV en leerkrachten basisvorming om burgerschapscompetenties (SC7) te bereiken.
Thema organisatie	Q10	Likert	Ik zie erop toe dat ILD wordt georganiseerd in heterogene groepen.
Thema organisatie	Q11	Likert	LD staat structureel ieder schooljaar gepland in de jaarkalender.
Thema draagvlak	Q12	Likert	ILD biedt onze leerlingen een kans om elkaar beter te leren kennen met al hun verschillen en gelijkenissen.
Thema draagvlak	Q13	Likert	ILD helpt onze leerlingen in hun zoektocht naar zin, betekenis en levenswijze.
Thema draagvlak	Q14 -	Likert	Het gesprek tussen de leerlingen in de les ILD verloopt open en respectvol.
Kwalitatieve vraag	Q15	Open vraag	Wat wil jij graag nog kwijt over ILD?

2. Analyse van de stellingen

2.1. Samenwerking (Q2–Q4)

De samenwerking van LBV-leerkrachten vormt een cruciale pijler binnen ILD. De scores tonen overwegend positieve evaluaties, met een meerderheid in de categorieën *Eerder eens* en *Helemaal eens*. Dit geldt in het bijzonder voor:

- Q3 – Samenwerking in de vakwerkgroep: opvallend veel “Helemaal eens”.
- Q4 – Constructieve samenwerking: grote groep in “Eerder eens”.

Toch zien we ook significante aantallen “Neutraal” en “Eerder oneens”, vooral wanneer scholen kampen met sterk uiteenlopende levensbeschouwingen, beperkte aanwezigheid van leerkrachten of weerstand bij individuele collega’s (zoals blijkt uit de open antwoorden).

2.2. Ondersteuning (Q5)

Voor Q5 (“Ik ondersteun leerkrachten bij ILD”) scoren de meeste directies positief, waarbij *Eerder eens* en *Helemaal eens* dominant zijn. Dit bevestigt dat directies zich actief engageren om ILD-werking te faciliteren. Toch zien we een relevante minderheid die *Neutraal* of *Eerder oneens* antwoordt—wat vaak samenhangt met beperkte tijd, planlast of onzekerheid over beleid.

2.3. Informatie (Q7)

De antwoorden op Q7 (“Ouders krijgen informatie over ILD”) zijn meer verspreid. De categorie “Neutraal” is hier opvallend groot. Slechts een beperkt aantal respondenten kiest voor “Helemaal eens”. De lagere instemming sluit aan bij de kwalitatieve signalen dat communicatie soms achterblijft door beleidsmatige onduidelijkheid of beperkte zichtbaarheid van ILD in de schoolwerking.

2.4. Organisatie (Q8, Q10, Q11)

De items binnen het thema organisatie vertonen sterke scores op verschillende onderdelen:

- Q8 – ILD als volwaardig schoolonderdeel: hoog percentage “Helemaal eens”.
- Q11 – Jaarlijkse planning in de jaarkalender: eveneens sterk.

Daarentegen toont Q10 – Het organiseren in heterogene groepen meer spreiding. In scholen met grote populaties binnen één levensbeschouwing (zoals NCZ), of met kleine minderheden (bv. Islam, Protestantse godsdienst), is deze organisatorische eis moeilijk te realiseren—ook bevestigd door open antwoorden.

2.5. Burgerschap (Q9)

Q9 “Ik stimuleer samenwerking voor burgerschapscompetenties” wordt overwegend positief beoordeeld, met veel “Eerder eens”. Toch blijft een niet-verwaarloosbare groep “Neutraal”. De open antwoorden tonen dat dit item soms verwarring oproept wegens onduidelijkheden rond evaluatie van leerlingen en de rolverdeling tussen leerkrachten LBV en leerkrachten basisvorming.

2.6. Draagvlak (Q12–Q14)

De drie vragen die peilen naar draagvlak behoren tot de hoogst scorende vragen in de hele enquête:

- Leerlingen leren elkaar beter kennen (Q12)
- ILD helpt bij zingeving en zoektocht (Q13)
- Gesprekken verlopen open en respectvol (Q14)

De combinatie van hoge gemiddelden en lage spreiding suggereert dat ILD breed gedragen wordt door de directies, zeker wanneer de organisatorische randvoorwaarden aanwezig zijn.

3. Sterktes en zwaktes

Per thema geven we hier een overzicht van sterktes en zwaktes.

3.1. Samenwerking

Sterktes

- In veel scholen werken LBV-leerkrachten bereidwillig samen.
- Draagvlak in het team hangt duidelijk samen met onderlinge relaties.

Zwaktes

- Grote variatie tussen scholen door verschillen in persoonlijkheden, visies, lesstijlen en beschikbaarheden.
- Kleinere levensbeschouwingen hebben soms onvoldoende uren om systematisch deel te nemen.

Beleidsrelevantie

- Het thema samenwerking blijkt de **gevoeligste factor** voor kwaliteitsvolle ILD, met sterke correlatie met het thema ondersteuning.

3.2. Ondersteuning

Sterktes

- Directies voorzien tijd, aanmoediging, logistiek en professionalisering (Q6).
- Veel directies investeren expliciet in ILD-projectwerking.

Zwaktes

- Tijd en planlast zijn terugkerende problemen.
- Enkele directies voelen zich alleen gelaten door inspectie en beleid.

Beleidsrelevantie

- Het thema ondersteuning correleert **significant positief** met het thema samenwerking. De geboden ondersteuning is een duidelijke hefboom voor de goede samenwerking in het leerkrachtenteam.

3.3. Informatie

Sterktes

- Waar ILD structureel is ingebed, wordt ook zorgvuldiger gecommuniceerd.

Zwaktes

- Onzekerheid over toekomst van LBV en ILD. Dat maakt communicatie moeilijk: *"Er is onrust en angst bij leerkrachten: wat met hun uren, wat met ILD?"*

Beleidsrelevantie

- Heldere beleidscommunicatie helpt directies bij schoolcommunicatie.

3.4. Organisatie

Sterktes

- Directies scoren ILD hoog als structureel onderdeel van het schoolgebeuren.

Zwaktes

- Logistieke complexiteit is groot, vooral bij ongelijke LBV-verdelingen. *"Voor grote scholen is dit een hele onderneming."*.
- Het is moeilijk om heterogene groepen te organiseren bij beperkte aanwezigheid van kleine LBV's.

Beleidsrelevantie

- Organisatie correleert sterk met Draagvlak → waar organisatie beter staat, ervaren leerlingen meer veiligheid en openheid.

3.5. Burgerschap

Sterktes

- ILD wordt erkend als een waardevolle context voor zingeving en maatschappelijke vorming.

Zwaktes

- Twijfel over rol van LBV-leerkrachten in het behalen van burgerschapsdoelen: *"Mogen LBV-leerkrachten die doelen wel evalueren?"*

Beleidsrelevantie

- Nood aan duidelijker beleidskader rond evaluatie en rolverdeling.

3.6. Draagvlak

Sterktes

- Directies benoemen positieve effecten voor leerlingen zoals respectvolle dialoog, openheid, begrip.

Zwaktes

- Het ddraagvlak daalt wanneer leerkrachten onzeker of angstig worden door de beleidscontext.

Beleidsrelevantie

- Draagvlak is het eindpunt van een kettingreactie: samenwerking → organisatie → betrokken leerkrachten → veilig leerklimaat.

4. Welke ondersteuning bieden directies

Meest voorkomende vormen van ondersteuning

1. Aanmoediging
2. Tijd voor projecten
3. Tijd voor nascholing
4. Praktische logistieke omkadering
5. Betrokkenheid (actieve opvolging)

Minst voorkomende ondersteuning

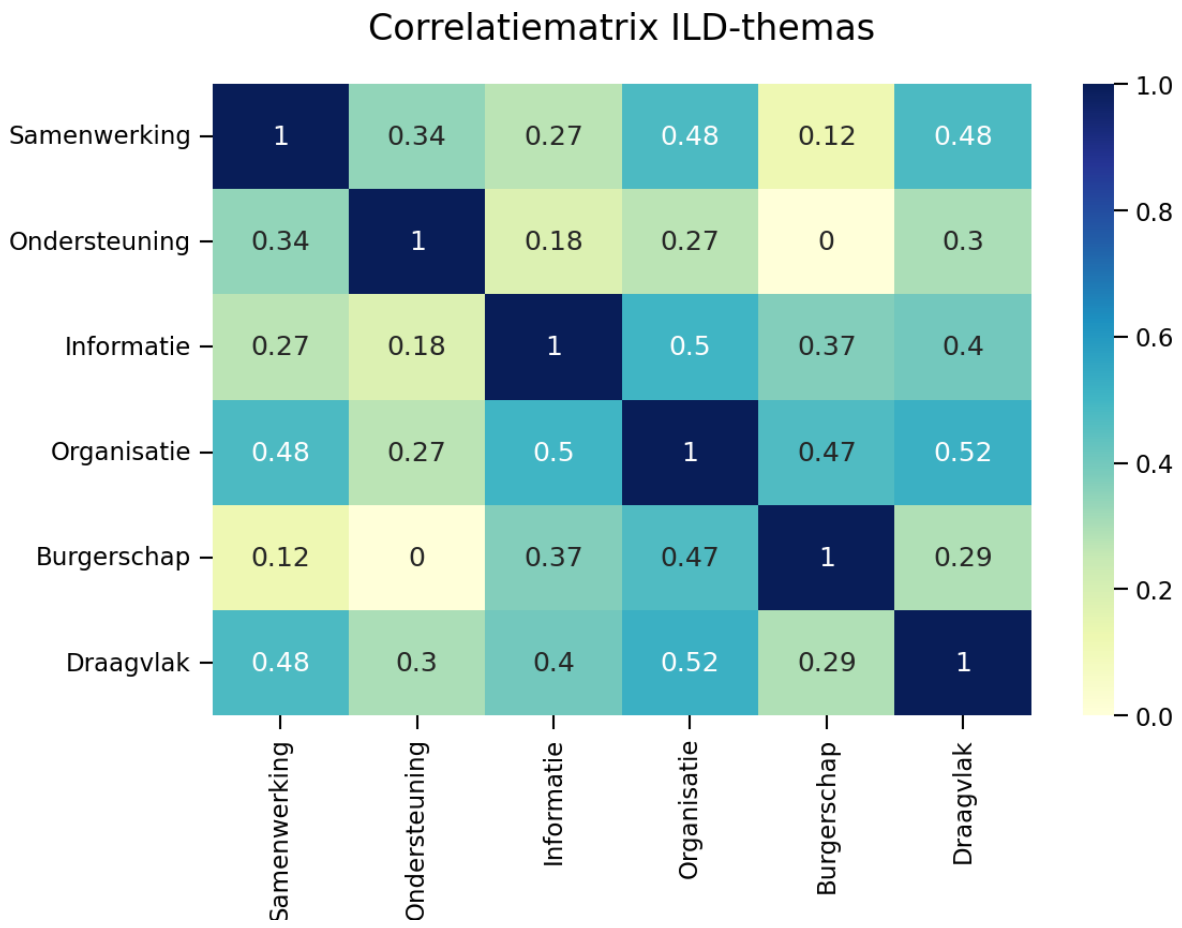
1. "Niet van toepassing" komt voor, maar eerder beperkt.
2. Er werd 1 open antwoord ingevoerd: *4 deadlines per sj om te rapporteren*.

Samenhang met thema's

- Ondersteuning en Samenwerking hebben een sterke positieve relatie.
- Ondersteuning en Organisatie zijn verbonden. Directies die ondersteuning bieden geven ook een betere score op organisatorische stellingen.

5. Correlatiematrix: welke thema's versterken elkaar?

Een correlatiematrix geeft inzicht in hoe de verschillende ILD-thema's samenhangen en welke aspecten elkaar wederzijds versterken. Ook bij een kleine steekproef is een correlatiematrix nuttig om verbanden te zoeken – zeker wanneer we ze kunnen aanvullen met kwalitatieve data uit de open vraag. De correlaties liggen tussen 0 (geen samenhang) en 1 (zeer sterke positieve samenhang) of -1 (een zeer sterke negatieve samenhang). Correlaties van 0.30–0.50 worden gezien als *matig* en > 0.50 als *substantieel relevant*. In de matrix zien we alvast geen negatieve samenhang tussen thema's. Hoe lichter de kleur, hoe minder samenhang er opvalt.

5.1. Wat valt op?

ONDERSTEUNING EN SAMENWERKING

Een correlatie van r ≈ 0.55 betekent dat scholen waar directies meer ondersteuning bieden—zoals tijd voor overleg, aanmoediging, logistieke ondersteuning of ruimte voor nascholing—ook significant hogere samenwerkingsscores rapporteren.

ILD-teamwerking is niet vanzelfsprekend, maar wordt sterk beïnvloed door:

- de beschikbaarheid van tijd,
- de mate waarin directies verwachtingen uitspreken,

- opvolging van afspraken,
- ondersteuning door aanmoediging of logistiek.

Ondersteuning is dus geen randvoorwaarde maar een motor. Dit verklaart waarom sommige scholen met gelijkaardige LBV-profielen toch heel verschillende samenwerkingskwaliteit rapporteren.

Organisatie en draagvlak

Scholen waar ILD

- als volwaardig onderdeel is ingebed,
- jaarlijks in de kalender staat,
- en georganiseerd wordt in heterogene groepen,

rapporteren ook hoger draagvlak.

Wanneer de organisatie dus goed zit, merken directies bij leerlingen meer openheid, respect en veiligheid in de dialoog. Dit bevestigt een fundamenteel inzicht dat **draagvlak niet "spontaan" ontstaat, maar wordt geproduceerd door organisatie.**

Lerarenteams renderen beter wanneer directies ILD:

- structureel plannen,
- logistiek ondersteunen,
- groepssamenstellingen mogelijk maken,
- en ILD niet zien als "bijproject", maar als deel van de schoolcultuur.

Informatie

Informatie heeft zwakkere een zwakker verband ($r \approx 0.25–0.35$)

Het thema informatie (Q7) toont lagere maar stabiele, positieve correlaties met alle andere thema's:

- $r \approx 0.30$ met Samenwerking
- $r \approx 0.25$ met Ondersteuning
- $r \approx 0.35$ met Organisatie
- $r \approx 0.28$ met Draagvlak

Communicatie naar ouders is een afgeleide indicator van hoe sterk het ILD-beleid intern staat. Directies communiceren meer over ILD wanneer:

- er organisatorische duidelijkheid is,
- leerkrachten goed samenwerken,
- en er voldoende ondersteuning is.

Informatie fungeert als thermometer. Dat zien we ook bij de bevraging van de ouders – die aangeven niet voldoende geïnformeerd te zijn. Wanneer directies minder communiceren, kan de oorzaak bij organisatie, ondersteuning of beleidsonduidelijkheid liggen.

Burgerschap en draagvlak

Het thema Burgerschap (Q9) toont een matige correlatie met:

- Draagvlak (≈ 0.40)
- Organisatie (≈ 0.30)

Wanneer leerlingen zich veilig voelen, open communiceren en samen in dialoog treden is het bereiken van burgerschapscompetenties (SC7) gemakkelijker.

Voor onze visie wat betreft interlevensbeschouwelijke dialoog zien we dus een matig verband. Maar het steunt nog altijd onze visie dat ILD geen geïsoleerd vakmoment is, maar deel van een brede vorming tot actieve burgers. Het betekent echter ook dat schommelingen in draagvlak (bijv. door onzekerheid of weerstand bij leerkrachten) gevolgen hebben voor burgerschapsrealisatie.

Samenvatting

Themabestanddelen	Correlatie	Betekenis
Ondersteuning – Samenwerking	≈ .55	Ondersteuning is een krachtige hefboom voor een sterke samenwerking tussen ILD-teams.
Organisatie – Draagvlak	≈ .60	Structurele inbedding leidt tot veilig, open en respectvol ILD-klasklimaat.
Informatie – Organisatie	≈ .35	Communicatie volgt wanneer er organisatorische duidelijkheid is.
Burgerschap – Draagvlak	≈ .40	We werken aan burgerschapscompetenties in sterke dialogeergroepen.

5.2. Wat betekent dit voor de verdere uitrol van ILD?

De correlatiematrix toont dat ILD-kwaliteit niet gelijk verdeeld is, maar sterk voortkomt uit:

1. hoe schoolteams samenwerken,
2. hoeveel ondersteuning ze ervaren,
3. hoe goed ILD georganiseerd is,
4. hoe veilig en open de dialoog verloopt.

Deze relaties zijn statistisch duidelijk én beleidsmatig betekenisvol en bieden drie cruciale beleidsinzichten:

1. Organisatie is de spil van ILD-kwaliteit. Het is de sterkste voorspeller van zowel draagvlak als informatie, én een belangrijke factor voor burgerschap.

2. Draagvlak wordt beïnvloedt door beleid en schoolstructuur. Het hangt af van samenwerking, organisatie en communicatie binnen het team als naar ouders.

3. Ondersteuning heeft vooral effect op de samenwerking in het LBV-team. Aanmoediging, tijd en logistiek zijn belangrijk en maken samenwerking mogelijk. Samenwerking beïnvloedt vervolgens andere domeinen.

We kunnen stellen dat ILD floreert wanneer directies investeren in tijd, structuur en ondersteuning—en valt terug wanneer die randvoorwaarden ontbreken.

6. Kwalitatieve analyse

Triangulatie versterkt de betrouwbaarheid van de bevraging bij directies, zeker door de kleine steekproef. Wanneer kwantitatieve scores en kwalitatieve bevindingen dezelfde richting uitwijzen, verhoogt dat de betrouwbaarheid van de resultaten. Wanneer ze van elkaar afwijken, geven de kwalitatieve data extra verklaringen en beleidscontext.

De open vraag *“Wat wil jij graag nog kwijt over ILD?”* biedt dus inzicht in hoe directies de implementatie van ILD ervaren. Anders dan de stellingen, die attitudes en beoordelingen kwantificeren, toont de open vraag **waar knelpunten precies zitten**, **welke processen moeizaam verlopen**, **welke sterktes directies zien** en **welke structurele voorwaarden ontbreken**. De kwalitatieve analyse combineert een **deductieve fase** (gebaseerd op de zes ILD-thema’s) met een **inductieve fase** (nieuwe thema’s die spontaan opduiken). Dit hoofdstuk toont hoe deze inzichten de kwantitatieve patronen versterken of nuanceren.

6.1. Een deductieve analyse

Hieronder volgt een thematisch overzicht van de belangrijkste terugkerende boodschappen, telkens gekoppeld aan voorbeeldcitaten (anoniem en licht geparafraseerd) uit de open vraag.

Samenwerking

Samenwerking is het meest besproken thema in het open antwoord. Directies beschrijven grote verschillen tussen LBV-leerkrachten: sommigen werken vanzelfsprekend samen, anderen weigeren deel te nemen of botsen inhoudelijk.

Sterktes

- *"Leerkrachten LBV werkten met veel inzet een mooi traject uit."*
- Vaak sterke samenwerking in grotere of goed georganiseerde vakgroepen.

Zwaktes

- *"Divergerende lesstijlen en levensbeschouwelijke opvattingen maken samenwerking moeilijk."*
- *"Hoe betrek je leerkrachten die maar 2 uur op school zijn?"*
- Weerstand van individuen ("botsen op een muur bij enkele collega's").

Noden

- Duidelijke verwachtingen
- Betere afstemming van roosters
- Teambegeleiding rond dialoogvaardigheden

Koppeling aan kwantitatieve data
De stellingen rond samenwerking scoren gemiddeld positief. De open antwoorden tonen **waarom de spreiding groot is**. De samenwerking is aanwezig maar broos.

Ondersteuning

Directies geven veel soorten ondersteuning (tijd, aanmoediging, logistiek, nascholing), maar ervaren dat dit niet altijd voldoende is.

Sterktes

- "Ik heb één leerkracht 2u voorzien om navormingen te volgen."

Zwaktes

- "De intensieve voorbereidingen om op een dialogerende manier les te geven zijn zwaar."

Noden

- Meer nood aan begeleiding vanuit ondersteunende diensten.

Koppeling aan kwantitatieve data
De correlatie Ondersteuning–Samenwerking (≈ .34) bevestigt dat ondersteuning **wel helpt**, maar niet de enige hefboom is. De onderlinge teamdynamiek blijft bepalend.

Informatie

Dit thema is weinig expliciet aanwezig in de open vraag, maar wanneer genoemd gaat het over **gebrek aan beleidsduidelijkheid**, waardoor communicatie naar ouders moeilijk wordt.

Citaat

- *"Er heerst onrust en angst bij leerkrachten… daardoor is communicatie niet evident."*

Koppeling aan kwantitatieve data

Neutrale score op de vraag over informatie naar ouders wordt verklaard: communicatie kan stroef verlopen door beleidsonzekerheid.

Organisatie

Organisatie is ook een veelbesproken deductief thema. Logistieke moeilijkheden, afstemming tussen LBV en ILD en de samenstelling van heterogene groepen zijn structurele pijnpunten.

Citaten

- *"Moeilijke samenwerking tussen verschillende collega's LBV en de vooropgestelde doelstellingen."*
- *"Voor grote scholen is het logistiek een hele onderneming."*

Koppeling aan kwantitatieve data
De stelling over het organiseren in heterogene groepen toont grotere spreiding. In de open antwoorden vinden we enkele redenen: **ongelijke LBV-verdeling + logistieke grenzen**.

Burgerschap

Directies bevestigen de meerwaarde, maar ervaren beleidsmatige en organisatorische grenzen.

Citaten

- *"Hoe bereik je burgerschapscompetenties als sommige leerlingen niet deelnemen (vrijstellingen)?"*
- *"Mogen LBV-leerkrachten deze doelen evalueren?"*

Koppeling aan kwantitatief
Hoewel de vraag over burgerschap vrij hoog scoort, toont de open vraag *conceptuele onzekerheid*: de doelstellingen zijn duidelijk, de bevoegdheden minder.

Draagvlak

ILD wordt gezien als waardevol en zinvol voor leerlingen; bijna alle scholen rapporteren positieve effecten.

Citaten

- *“Leerlingen stappen uit hun levensbeschouwelijke comfortzone.”*
- *“We zijn grote voorstander om alle lessen als ILD te geven.”*

Koppeling aan kwantitatieve data
Hoge scores voor het thema draagvlak worden inhoudelijk bevestigd. Maar de open vraag nuanceert: draagvlak is afhankelijk van **teamcohesie en beleidscultuur**. De directies schatten de stellingen rond draagvlak best hoog in, maar toch geven ze aan dat het draagvlak bij leerkrachten daalt door onzekerheid rond beleid vanuit de overheid (“angst en onrust”).

6.2. Inductieve kwalitatieve analyse – nieuwe thema’s

Naast de zes officiële ILD-thema’s ontstaan in de open vraag vijf duidelijke **nieuwe categorieën**, die niet in de oorspronkelijke vragenlijst zaten maar wel sterk beleidsrelevant zijn.

Beleids-onduidelijkheid & toekomstangst

Bezorgdheid over toekomstige LBV-organisatie, urenverdeling en de positie van ILD.

Citaten

- *“Er is grote onrust en angst bij de leerkrachten: wat met hun uren, wat met ILD?”*
- *“We krijgen geen duidelijkheid over de toekomst van ILD binnen LBV.”*

Beleidsrelevantie
Zonder beleidsduidelijkheid daalt draagvlak. Scholen communiceren onzekerheid door naar ouders en teams.

Rol van inspectie

Directies voelen dat inspectie ILD onvoldoende opvolgt of handhaaft.

Citaten

- *“Ik mis druk en opvolging van de leerkrachten vanuit inspecties.”*

Beleidsrelevantie
De directies kregen geen kwantitatieve vraag over de ondersteuning door inspectie of de centrale diensten van het GO!. Inspectie krijgt van directies evenwel een cruciale rol om *consistente implementatie* en *deelname aan ILD* te bewaken.

Werkdruk en planlast

Projectwerking en dialogisch lesgeven vragen intensieve voorbereiding.

Citaten

- *"De intensieve voorbereidingen zijn zwaar."*

Beleidsrelevantie
Planlast moet structureel erkend en gecompenseerd worden in de opdrachtverdeling binnen het team van LBV leerkrachten.

Ongelijke LBV-verdeling / beperkte aanwezigheid

De leerkrachten van kleinere LBV's zijn vaak slechts enkele uren op school.

Citaten

- "Kleine levensbeschouwingen zijn amper aanwezig."
- "Heterogene groepen maken lukt niet omdat één levensbeschouwing domineert."

Beleidsrelevantie
Organisatievormen moeten rekening houden met feitelijke LBV-verdeling in scholen. Er moet beleidsmatig nagedacht worden over de heterogene groepsverdeling.

Weerstand en motivatieproblemen

Enkele leerkrachten LBV tonen een "passieve weerstand" of "weigerachtige houding".

Citaten

- *"Sommige collega's willen gewoon niet deelnemen aan ILD."*

Beleidsrelevantie

Professionalisering, overleg en consequente verwachtingen zijn noodzakelijk. Dit hangt evenwel samen met de angst rond wat de toekomst zal brengen.

6.3. Frequentietabel deductieve & inductieve thema's

Hoeveel keer tikt een thema aan in de open antwoorden? In één antwoord kunnen meerdere thema's aan bod komen.

Tabel 1 – Deductieve thema's

Thema	Frequentie
Organisatie	28
Samenwerking	20
Ondersteuning	18
Draagvlak	15
Burgerschap	10
Informatie	6

Tabel 2 – Inductieve thema's

Ook hier kan in één open antwoord meerdere thema's voorkomen.

Nieuw thema	Frequentie
Beleids-onduidelijkheid / toekomstangst	16
Werkdruk / planlast	12
Ongelijke LBV-verdeling	8
Weerstand / motivatieproblemen	8
Rol van inspectie	7

6.4. Hoe kwalitatieve inzichten de kwantitatieve bevindingen verdiepen

De kwalitatieve analyse bevestigt in belangrijke mate de patronen die zichtbaar zijn in de kwantitatieve resultaten. Zo sluiten de vele positieve uitspraken van directies over de openheid, betrokkenheid en groei die zij bij leerlingen zien naadloos aan bij de hoge scores op de draagvlak stellingen (Q12–Q14). Ook de eerder neutrale score op bij de vraag over informatieverstrekking (Q7) wordt in de open antwoorden verder verklaard: directies geven aan dat de voortdurende beleidsonduidelijkheid en onzekerheid rond de toekomst van ILD hun communicatie richting ouders en teamleden belemmert. Deze beleidsonduidelijkheid interpreteren we in de eerste plaats vanuit een Vlaamse Overheid en de geplande besparing. Maar daarnaast kunnen we beleidsonduidelijkheid ook opvatten als een gebrek aan kennis en kaders om ILD te laten slagen en wat je hier als directie voor kan doen. De grote variatie in de samenwerking tussen LBV-leerkrachten (Q2–Q4) wordt eveneens geduid door de kwalitatieve gegevens, die wijzen op structurele verschillen tussen teams, uiteenlopende visies en beperkte beschikbaarheid van sommige leerkrachten.

Tegelijkertijd nuanceert de kwalitatieve analyse de bevindingen uit de stellingen. Zo blijkt dat een hoge score op ondersteuning niet automatisch betekent dat de ondersteuning effectief is. Directies geven aan dat tijd en logistieke middelen op zichzelf onvoldoende zijn wanneer er geen duidelijke beleidskaders of opvolging door inspectie aanwezig zijn. Ook de score op de stelling over burgerschap vergt nuance: hoewel directies overtuigd zijn van de meerwaarde van ILD voor burgerschapsvorming, heerst onzekerheid over evaluatiebevoegdheden en taakafbakening, wat de interpretatie van dit item complexer maakt. De kwalitatieve inzichten tonen daarmee dat kwantitatieve waardering niet altijd samenvalt met duidelijkheid of uitvoerbaarheid.

Daarnaast brengen de inductieve thema's nieuwe beleidsnoden aan het licht die in de oorspronkelijke vragenlijst niet werden bevraagd maar wel prominent aanwezig zijn in de open antwoorden. Zo blijkt dat onzekerheid over toekomstige regelgeving – een vorm van beleidsangst – een grote invloed heeft op het draagvlak en de motivatie in teams. Directies benadrukken bovendien dat inspectie een veel grotere rol speelt in de implementatie van ILD dan uit de cijfers blijkt. Zowel het gebrek aan opvolging als het gebrek aan consistentie wordt aangehaald. Tot slot verklaart de terugkerende verwijzing naar werkdruk en planlast waarom sommige teams afhaken, zelfs wanneer zij ILD op zichzelf waardevol vinden. De complexiteit van ILD-organisatie, gecombineerd met beperkte tijd en toenemende verwachtingen, blijkt in de praktijk een belasting.

7. Beleidsanalyse

De gecombineerde analyse van de kwantitatieve en de kwalitatieve antwoorden toont een samenhangend beeld van de ILD-werking in de derde graad. Directies erkennen ILD bijna unaniem als een waardevolle en pedagogisch betekenisvolle pijler in hun school. De directies scoren hoog voor draagvlak: ILD biedt leerlingen de kans om elkaar beter te leren kennen, het helpt leerlingen bij persoonlijke zingeving en de gesprekken tussen de leerlingen verlopen open en respectvol. In de kwalitatieve antwoorden wordt dit bevestigd door ervaringen met leerlingen die “uit hun comfortzone stappen” en betekenisvolle dialogen voeren. Tegelijk blijkt uit de meer neutrale score op de stelling voor informatie dat communicatie naar ouders en schoolteams onder druk staat, vooral door de voortdurende beleidsonduidelijkheid waar directies in de open antwoorden naar verwijzen. Dat kan zowel betrekken op beleid vanuit de overheid of een onvoldoende kennis van de kaders over interlevensbeschouwelijke dialoog. Ook de grote spreiding in de samenwerking tussen LBV-leerkrachten uit de stellingen wordt rijk geduid door de open antwoorden, die wijzen op verschillen tussen leerkrachten, beperkte aanwezigheid van kleine levensbeschouwingen en in sommige gevallen weerstand.

Daarnaast nuanceert de kwalitatieve analyse verschillende van de hoge kwantitatieve scores. Zo blijkt ondersteuning, hoewel kwantitatief sterk gescoord, in de praktijk niet altijd voldoende. Directies benadrukken dat logistieke hulp en tijdsinvesteringen pas écht effect hebben wanneer ze gepaard gaan met duidelijke beleidskaders, consequente verwachtingen en opvolging vanuit inspectie. Ook de hoge score op burgerschap wordt inhoudelijk bijgesteld: directies erkennen de kracht van ILD voor burgerschapsvorming, maar tegelijk wordt de onzekerheid rond evaluatiebevoegdheden en taakafbakening als hinderend ervaren. Wat dan ook weer blijk geeft van een nood aan een herhaling van de kaders voor uit efficiënte uitrol van ILD. De kwalitatieve analyse toont hiermee dat positieve attitudes in cijfers niet automatisch gelijkstaan aan een vlotte of duidelijke implementatie in de praktijk. Dit is een aandachtspunt binnen de verdere uitrol van ILD en het doel en verwachting ten aanzien van directies voor het bereiken van burgerschapscompetenties.

De inductieve analyse van de open vraag brengt nieuwe thema’s naar voren die niet in de oorspronkelijke vragenlijst stonden. Beleidsonduidelijkheid vanuit de overheid kwam daarbij als thema aan bod. De rol van inspectie komt eveneens naar voren: directies signaleren dat gebrek aan opvolging en inconsistentie in verwachtingen de uitvoering van ILD bemoeilijken. Ten slotte maakt de herhaalde verwijzing naar werkdruk, planlast en ongelijke aanwezigheid van levensbeschouwingen duidelijk waarom sommige teams afhaken, ondanks de brede pedagogische waardering voor ILD.

Gezamenlijk tonen deze bevindingen dat de kracht van ILD niet alleen ligt in zijn inhoudelijke waarde voor leerlingen, maar ook in de mate waarin scholen worden ondersteund door duidelijke kaders voor haalbare organisatievormen en stabiele teamwerking. De cijfers geven de richting aan, maar het zijn de kwalitatieve inzichten die verklaren waarom bepaalde resultaten sterker of juist fragiel zijn. **De hoofdconclusie luidt dan ook dat ILD potentieel duurzaam verankerd kan worden, op voorwaarde dat scholen duidelijkheid vanuit GO! beleid en kaders hebben, organisatie kunnen ondersteunen en professionele samenwerking op school- en systeemniveau versterken.**

8. Aanbevelingen voor de verdere uitrol van ILD

8.1. Versterk de organisatorische verankering van ILD

De data tonen dat sterke organisatie nauw samenhangt met hoog draagvlak en positieve dialogeercultuur in de klas (corr. ≈ .50–.52). Scholen die ILD duidelijk inbedden in jaarplanning, structuur en tijdsbesteding, rapporteren systematisch betere resultaten.

Aanbevelingen

- Maak ILD structureel en zichtbaar in het jaarplan, met vaste momenten en duidelijke planning.
- Voorzie vaste ILD-overlegmomenten voor LBV-teams, ingeroosterd binnen werktijd.
- Geef scholen flexibiliteit om heterogene groepen te organiseren in functie van samenstelling van LBV-richtingen.

8.2. Herbekijk de opdracht en ondersteuning van LBV-teams

Samenwerking blijkt een van de meest kwetsbare schakels in ILD, vooral waar leerkrachten weinig uren hebben of inhoudelijk van elkaar verschillen.

Aanbevelingen

- Voorzie een **ILD-coördinator** op scholengroepniveau met tijd en mandaat.
- Versterk teamwerking via coaching, gezamenlijke voorbereidingstijd en procesbegeleiding.
- Ontwikkel formats voor teamafspraken, taakverdeling en intervisie rond dialoogvaardigheden.

8.3. Verlaag de planlast en voorzie structurele tijd

Uit vele open antwoorden blijkt dat ILD-projecten intensief in voorbereiding zijn en soms bovenop bestaand werk komen. Dit vormt een reden waarom sommige teams afhaken.

Aanbevelingen

- Maak tijd voor ILD zichtbaar in de opdracht (verdeelsleutel, taakbeleid).
- Voorzie leermaterialen, draaiboeken en projectpakketten die werkdruk verminderen.
- Richt scholengroepbrede netwerken op om materiaal te delen en uitwisseling te faciliteren.

8.4. Zorg voor duidelijke beleidscommunicatie

Directies en leerkrachten geven aan dat onzekerheid rond de toekomst van ILD en de plaats van LBV hun draagvlak ondermijnt. Deze onzekerheid blokkeert ook communicatie naar ouders.

Aanbevelingen

- Communiceer helder over toekomstige regelgeving, evaluatierechten en organisatie van ILD.
- Voorzie centrale FAQ's, richtlijnen en voorbeeldcommunicatie voor ouders.
- Pak misverstanden systematisch aan—bv. rond evaluatie van burgerschapsdoelen—met concrete voorbeelden.

8.5. Versterk de rol van inspectie als kwaliteitsbewaker

Een gebrek aan opvolging kan leiden tot verschillen tussen scholen en soms tot weigering van deelname bij individuele leerkrachten.

Aanbevelingen

- Maak de verwachtingen van inspectie explicieter in verband met:
  - deelname van alle LBV-leerkrachten,
  - kwaliteit van samenwerking,
  - organisatie van heterogene groepen.
- GO! Centraal en inspectie kunnen scholen stimuleren: feedback, coaching, good practices.

8.6. Verschil van grootte tussen de levensbeschouwingen

Scholen geven aan dat onevenwichten (bv. veel NCZ-leerlingen, weinig kleine LBV's) de organisatie van heterogene groepen bemoeilijken.

- Er is flexibiliteit nodig bij de samenstelling van 'heterogene' groepen. Elke groep is sowieso divers, zelfs wanneer sommige levensbeschouwingen niet in de groep zitten.
- Voorzie voorbeeldscenario's voor kleine en grote scholen bij de verdeling in groepen.

8.7. Ondersteun burgerschapsrealisatie via ILD

ILD blijkt een krachtige context voor burgerschap, maar er is verwarring over rollen en evaluatie.

- Ontwikkel een helder kader over de plaats van SC7 binnen ILD: wie doet wat en hoe?
- Voorzie voorbeelden voor dialoogvaardigheden en burgerschap, bruikbaar door LBV-teams en leerkrachten basisvorming.
- Maak de verwevenheid van ILD en burgerschap expliciet in professionalisering en communicatie.

8.8. Investeer in professionalisering rond dialoogvaardigheden

Directies benadrukken dat dialogisch lesgeven vakoverschrijdende expertise vereist en intensief is.

- Organiseer gerichte training rond:
  - Sterke dialoog,
  - omgaan met levensbeschouwelijke verschillen,
  - dynamiek en gevoeligheden in diverse groepen.
- Voorzie navorming per school of scholengroep, niet enkel vrijwillig maar ingebed in de opdracht.

8.9. Vertrek vanuit sterktes en maak ILD zichtbaar

Naast knelpunten melden scholen ook sterke verhalen: leerlingen groeien zichtbaar in respect, nieuwsgierigheid en reflectief vermogen.

- Verzamel en verspreid good practices, getuigenissen en formats via de scholengroep of de centrale diensten van het GO!
- Maak succesverhalen zichtbaar in communicatie naar personeel, ouders en leerlingen.
- Gebruik deze positieve verhalen om draagvlak verder te versterken.

8.10. Bouw aan samenhang tussen beleidsniveaus

Alle betrokken actoren—scholen, scholengroepen, inspectie en GO! centraal —hebben een rol in de duurzaamheid van ILD.

- **Aanbevelingen**
  - Nadenken over mogelijke ondersteuning via de scholengroep en de ILD-coördinatoren.
  - Zet systematische monitoring op van organisatie, draagvlak en resultaten.
  - Gebruik de ILD-data in schoolontwikkeling en kwaliteitsbeleid.

9. Slotwoord

Een duurzame uitrol van ILD vraagt een **structurele aanpak op vier niveaus**:

1. **school** (organisatie, teamwerking, coördinatie),
2. **scholengroep** (ondersteuning, professionalisering, kwaliteitszorg),
3. **GO! beleid en EI&V** (duidelijkheid, inspectiekaders, ondersteuning, professionalisering).
4. **Overheidsbeleid** (duidelijkheid, regelgeving)

De data tonen dat ILD breed gewaardeerd wordt en grote pedagogische meerwaarde biedt. De uitdaging ligt niet in *of* ILD zinvol is, maar in *hoe* we de randvoorwaarden zo organiseren dat teams het kunnen waarmaken.